

Problem sterilizacije in kazensko pravo.*

Priv. docent dr. Avgust Munda.

I. Uvod.**

Sterilizacija duševno bolnih in drugih telesno ali duševno manjvrednih ljudi je problem sedanjosti. S tem problemom se bavijo biologi, politiki, kriminalisti, psihiatri in teologi.

* Kratice. 1. Binding. Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft. Leipzig 1885. 2. Jenny Blasbalg. Ausländische und deutsche Gesetze und Gesetzentwürfe über Unfruchtbarmachung Z. f. g. Str. W. 1932. 3. Dr. Metod Dolenc. Kazenskopravna presoja umetne sterilizacije. Sl. Pr. 1928. šte. 1—2. 4. Fetscher. Sterilisierung aus eugenischen Gründen. Z. f. g. Str. W. 1932—407. 5. Felix Titze. Sterilisierung zur Besserung des Menschengeschlechtes. Zeitschrift für Volksaufartung... 1929—264. 6. Gaup Robert. Die Unfruchtbarmachung geistiger und sittlicher Kranker und Minderwertiger. Berlin 1925. 7. D. Hans Gruhle. Schwachsinn, Verbrechen und Sterilisation. Z. f. g. Str. W. 1932. 7a. Gütt-Rüdin-Ruttke. Zur Verhütung erbkranken Nachwuchses. München. 1934. 8. Dr. Ed. Kohlrausch. Sterilisation und Strafrecht. Z. f. g. Str. W. 1932. Bd. 52-IV. 9. Dr. Lenz. Ist eugenische Sterilisierung strafbar? Z. f. g. Str. W. 1933. 10. Dr. Hans Luxenburger. Zur Frage der Schwangerschaftunterbrechung und Sterilisierung. Z. f. g. Str. W. 1932. 11. Dr. Hans Luxenburger. Zur Frage der Zwangssterilisierung. Eugenik 1933. 12. Dr. Josef Mayer. Unfruchtbarmachung Geisteskranker. Freiburg 1927. 13. Dr. Munda. Kako učinkuje privolitev na protipravnost kaznivih dejanj zoper življenje in telo. Sl. Pr. 1934. Dr. Munda: Nemški zakon o sterilizaciji. Zdravniški Vestnik št. 5—1934. 14. Ostermann. Die Eugenik im Dienste der Volkswohlfahrt. Eugenik. 1932-242. 15. Dr. Kurt Schmidt. Die strafrechtlichen Grundlagen der Unfruchtbarmachung. Hamburg 1933. 16. Dr. Seitz. Eugenische Sterilisation und Schwangerschaftsunterbrechung. Z. f. g. Str. W. 1933. 17. Stämmler. Die Sterilisierung Minderwertiger vom Standpunkte des Nationalsozialismus. Eugenik 1933. 18. Stooss. Chirurgische Operationen. Berlin 1898. 19. Dr. Tirala. Die wirtschaftlichen Folgen des Sterilisierungsgesetzes. Volk und Rasse 1933-162. 20. Z. f. g. Str. W. = Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft Berlin, Leipzig. Walter der Gruyter & Co.

** Priv. docent gospod dr. Božo Škerlj je bil tako ljubezniv, da mi je dal razne nasvete pri sestavi bioloških podatkov. Bodi mu za to tudi ob tej priliki izrečena najlepša zahvala!

Sterilizacija je postala važen problem državne politike. Gre za to, ali ima država glede na svojo varnost za umestno, da poseže iz evgeniških ali drugih razlogov v svojo populacijsko politiko. Evgenik in kriminalist pa moreta izraziti le svoje mnenje, ali imata sterilizacijo iz svojega vidika za koristno. Evgenik priporoča sterilizacijo evgeniško manjvrednih ljudi, da se zmanjšaj odstotek teh ljudi in s tem zviša duševna kapaciteta naroda; kriminalist pa hoče s tem doseči, da se zmanjšaj kriminaliteta.¹ V stvari je že nastala ogromna literatura.²

Evgeniki gledajo že dalje časa z bojaznijo na pošastni pojav, ki ovira delamožnost občestva in ogroža eksistenco držav. Ta pojav je širjenje duševnih bolezni. V Angliji n. pr. je porastlo število duševno defektnih ljudi od leta 1906 do 1929 za 35%, število prebivalstva pa se je zvišalo v tem razdobju le za 14%.³ Zdravstveni urad za Prusijo navaja v svoji utemeljitvi k osnutku zakona o sterilizaciji, da je število popolnoma zdravih in evgeniško brezhibnih ljudi zaradi zmanjšanja rojstev tako nazadovalo, da je število rojstev manjše od števila staršev. Nasprotno se pa mnogo bolj plodijo ljudje, ki so telesno ali duševno defektni in ki niso zmožni koristiti človeški družbi. S tem pa postaja odstotek manjvrednih ljudi v narodu vedno večji. Število duševno bolnih ljudi v Ameriki se ceni na 4%, to je na 4.8 milijona ljudi, prav toliko je slaboumnih.⁴ Po najnovejši statistiki je doseglo število manjvrednih ljudi v Ameriki že 15%. V Nemčiji je število duševno anormalnih več ko en milijon, šest milijonov pa je baje psihopatov⁵. Že l. 1909 so ugotovili, da odpade v Berlinu na 348 prebivalcev en blazni. V nemških blaznicah je bilo 1926. leta 250.000, l. 1929 že 300.000 bolnikov, prav toliko je bebcev in slaboumnih; epileptikov je v Nemčiji okrog 100.000,

¹ Osterman. Die Eugenik im Dienste der Volkswohlfahrt. Eugenik 1932—242.

² Glej seznam literature v knjigi Dr. Josef Mayer: Gesetzliche Unfruchtbarmachung Geisteskranker. Freiburg 1927 in Dr. Schmidt: Die strafrechtlichen Grundlagen der Unfruchtbarmachung. Hamburg 1933.

³ England und die Frage der Sterilisation. Zeitschrift für Volksaufartung Erbkunde und Eheberatung 1933.—5.

⁴ Felix Tietze. Wien. Sterilisierung zur Besserung des Menschengeschlechtes. Zeitschrift für Volksaufartung... 1929—264.

⁵ Mayer 2, 3.

kroničnih alkoholikov okrog 120.000, gojencev v zavodih za vzgajanje 70.000. Te številke podado le en del defektnih ljudi, to je one, ki so v javnih zavodih; koliko je takih ljudi izven javnih zavodov, ni znano⁶.

Človeštvo propada, ker se dedna snov (klične stanice) ljudi okvari ali kvarno izpremeni. Pravijo, da se kvarijo stanice zlasti zbog alkohola. Iz te bolne substance (dedne snovi) se rodè bolni, slabotni, duševno in telesno manjvredni ljudje. To je eksogeno okvarjenje. Stanice se pa lahko okvarijo tudi endogeno. Otrok dobi polovico dedne osnove (nagnjenosti) po očetu, polovico po materi. Te osnove (nagnjenosti za telesne, duševne, moralne lastnosti) so ali dobre ali slabe. Nekatere dedne osnove (dominantne) se vedno kažejo v določenih lastnostih, druge so recesivne, na zunaj skrite, se pa v poznejši generaciji lahko zopet pokažejo.

Posebno vznemirljivo je, da je znaten del duševno manjvrednih ljudi dedno obremenjen, ker ima v sebi kal izrojenosti. Najhujše na stvari je, da se dedno obremenjeni dvakrat tako množijo kot normalni. To je povsem razumljivo. Normalni omejujejo nosečnost vedno bolj in bolj, nenormalni pa ne poznajo niti moralnih niti socialnih zaprek, da bi uravnali število potomstva⁷. Nekateri izmed njih imajo celo ojačeni spolni nagon (epileptiki, moralno blazni). S kvantitativnim razmnoževanjem manjvrednih elementov pada tudi kvaliteta, delovna zmožnost občestva, naroda, države. Če bi kmet uporabljal za setev manjvredno žito, dobro pa nesel v mlin, bi bila kvaliteta žita od leta do leta slabša; tako je tudi pri narodu. To je hipoteza progresivne degeneracije naroda. Manjvredni starši ustvarjajo manjvredno potomstvo.

V resnici se na vsem svetu večja procentualno število manjvrednih elementov. To je začetek za pogin naroda.

Gaup⁸ navaja dva primera o podedovanju dobrih in slabih lastnosti staršev. Anglež Jonathan Edwards je imel 1934 potomcev, med temi same odlične osebe: 65 profesorjev, 100 duhovnikov, 100 učenjakov pravnikov, 75 oficirjev; noben član rodbine ni bil zločinec. Znana nemška krimi-

⁶ Schmidt 27.

⁷ Fetscher. Sterilisierung aus eugenischen Gründen. Z. f. g. Str. W. 1932—407. Gütt-Rüdin-Ruttike — 13 in nasl.

⁸ Gaup Robert. Die Unfruchtbarmachung geistiger und sittlicher Kranker und Minderwertiger. Berlin 1925—24.

nalna rodbina Juke v Prusiji je imela 709 potomcev, od teh 181 prostitutko, 142 berača, 76 zločincev (7 morilcev), 64 osebe te rodbine so bile v sirotišnici, 106 jih je bilo nezakonskih.

Država ima ne le pravico, marveč tudi dolžnost, da se brani pogina. To zahteva nagon samoobrane. Kako naj se zaščiti občestvo zoper progresivno degeneracijo? Za to je več sredstev: Država pošlje manjvredne ljudi v oddaljene kraje, v puščave. Tako so nastale kolonije kazencev v Sibiriji in na otokih (Francija, Portugalska).

Drug način je asilacija v raznih zavodih. Asilacija se da težko izvesti, ker je predraga in kruta. Tretji način je sterilizacija in kastracija. Ta se je že v starih časih uporabljala kot kazen za seksualne delikte. Zmagovalci so podjarmljene sovražnike kastrirali; gospodarji so kastrirali sužnje, da so bili dobri in nenevarni sluge njihovih žen.

Država pa sme sterilizacijo uporabiti le, če ne bi mogla z drugimi sredstvi doseči svojega opravičenega smotra, t. j. onemogočiti razploda manjvrednih elementov. Edino, kar so države doslej v tem pogledu storile, so zakonito ustanovljeni zakonski zadržki. Te prepovedi so pa povsem nezadostne. Če bi pa bile tudi zadostne, bi ne zalegle. Zakonska prepoved je le prepoved za zakon, ne pa prepoved spolnega udejstvovanja, prepoved razploda. In le za to gre. Zakonske prepovedi le pospešujejo izvenzakonsko spolno udejstvovanje. Katoliški evgenik Muckermann zahteva namesto ali poleg sterilizacije pozitivna sredstva: vzgoja in poboljšanje onih, ki so evgeniško popolni; boj alkoholizmu, nemoralni literaturi, prostituciji, prepoved zakonov manjvrednih, asilacija.

Pri narodih starega in srednjega veka je narava sama izločila manjvredne elemente po naravnem izboru. Manjvredni so kmalu podlegli v boju za obstanek. Danes jih ščitijo domovi za dojenčke, zavetišča za slaboumne otroke, blaznice in drugi higijenično urejeni zavodi. Vsi ti zavodi podaljšujejo življenje teh ljudi, zdravim se pa naprtijo stroški za vzdrževanje manjvrednih. Ko pa manjvredni dorastejo ali zapuste zavode, se plodijo in pomnožijo število manjvrednih na škodo evgeniško zdravih. Dočim živijo evgeniško zdravi delavci, telesni in duševni, v zaduhlih, temnih prostorih v bedi, se oskrbujejo idijoti in zločinci v zavodih, opremljenih po vseh pravilih moderne higiene. Dobrodelnost poveča na ta način zlo, ki bi ga bilo treba izkoreniniti.

II. Kazensko-pravni značaj sterilizacije.

Rimsko pravo je kaznovalo kastracijo moške osebe po zakonu *lex Cornelia de sicariis*, kaznovalo je tudi onega, ki se je dal kastrirati n. pr. kot suženj, pevec. Carolina je kaznovala sterilizacijo poleg odprave tel. plodu kot primer usmrtitve (*homocidium conditionale*). Nova zakonodaja ne kaznuje več kastracije kot posebni delikt izvzemši *code penale* 316 (Liszt § 88-IV). Italija izrečno kaznuje sterilizacijo, ki ni izvršena iz medicinskih razlogov (čl. 552). Nekatero severoameriške države izrečno kaznujejo osebe, ki izvršijo sterilizacije izven primerov, ki jih dovoljuje sterilizacijski zakon dotične države. Enako določbo ima tudi nemški sterilizacijski zakon (§ 14).

Pravna osnova sterilizacije je bistveno drugačna kakor pravna osnova za odpravo telesnega plodu. Pri tej se uniči razvijajoče se življenje, v prvem primeru se pa onemogoči zgolj možnost, da tako življenje nastane.

Predvsem nas zanima vprašanje, ali je sterilizacija *de lege lata* kazniva. Na to vprašanje lahko odgovorimo le, če premostimo sterilizacijo iz raznih vidikov. V tem pogledu moramo razlikovati indicirano in neindicirano sterilizacijo; indicirano sterilizacijo pa moramo premostriti z vidika posamezne indikacije.

Nobenega dvoma ni, da je imeti vsako sterilizacijo, ki se izvrši zgolj v ta namen, da se sterilizirani lahko brez skrbi vda spolnemu užitku, za protipravno telesno poškodbo in kaznivo dejanje. To velja n. pr. za sterilizacijo ženskih oseb, če se dajo sterilizirati, da se ognejo neprijetnostim nosečnosti in skrbem materinstva. Sterilizacija posega ne le v pravno dobrino telesne integritete, marveč tudi v javne interese. Ona krši ne le integriteto telesa, marveč uničuje tudi sposobnost ploditve (*potentia generandi*). Država ima iz raznih razlogov (populacijskih, vojaških) interes na tem, da ne nazaduje število prebivalstva. Z nazadovanjem prebivalstva se zmanjša tudi njena obrambna sila. Če torej prizadeti privoli v sterilizacijo, s tem dejanje še ne postane pravno dopustno.⁹

Nekoliko drugačna je stvar z indiciranimi sterilizacijami. Često niso indikacije strogo ločene druga od druge. Bolezen matere utegne rodbino tudi gospodarsko uničiti.

⁹ Nekateri odlični kriminalisti menijo, da je vsaka telesna poškodba dopustna, če prizadeti vanjo privoli, n. pr. Binding Hb. I 720, Kohlrausch Z. f. g. Str. W. 1932—392.

Slabe gospodarske razmere so pa lahko vzrok, da rodbina tudi telesno propade. Zato se često govori o medicinsko socialni, medicinsko evgeniški in socialno evgeniški indikaciji¹⁰.

1. Medicinska indikacija.

Sterilizacija je medicinsko indicirana,¹¹ če se izvrši le radi zdravljenja. Pogoj za to indikacijo je torej ta, da je dotična oseba medicinsko bolna, sterilizacija pa mora biti sredstvo, da se bolezen ozdravi (n. pr. obolelost spolnih organov). Sterilizacija je v tem primeru le postranska posledica zdravniške operacije. Medicinska indikacija pa je lahko tudi podana, če spolni organi niso oboleli, če pa povzroča delovanje spolnih žlez duševne motnje. Medicinska sterilizacija se navadno uporablja za ženske osebe, da prepreči nosečnost. To velja za primere, če bi utegnila nosečnost povzročiti hudo nevarnost za življenje, za telesno ali duševno zdravje te osebe. S tako operacijo se tudi prepreči, da ni treba v bodoče opetovano prekiniti nosečnosti (hude srčne napake, bolezni obisti in pljuč). Sterilizacija iz medicinskih razlogov je dopustna, če ni pričakovati, da se bo kronična bolezen zboljšala pred klimakterijem. Medicinsko indicirana sterilizacija je torej deloma profilaktične narave; pa tudi v tem primeru gre za primer zdravljenja.¹²

Iz navedenega posnamemo, da je imeti medicinsko indicirano sterilizacijo za zdravniško operacijo, izvršeno radi zdravljenja. Najnovejša zakonodaja in pravna veđa se je pridružila Stoossovemu mnenju,¹³ da uspele zdravniške operacije niso telesne poškodbe, marveč zdravilna dejanja. Iz te priznane teze izhaja, da je uspela medicinsko indicirana sterilizacija pravno dopustno dejanje in da ni telesna poškodba v zmyslu kazenskega zakona. Vseeno je torej, ali privoli prizadeta oseba v operacijo ali ne.^{14 15}

¹⁰ Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—385.

¹¹ Mayer 246 do 253, 266 do 281.

¹² Schmidt 6.

¹³ Stooss. Chirurgische Operationen. Berlin 1893.

¹⁴ Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—387., 390.

¹⁵ Nemški sterilizacijski zakon 1933 dovoljuje medicinsko indicirano sterilizacijo le, če jo izvrši zdravnik lege artis, da odvrne resno nevarnost za življenje in zdravje osebe, ki se naj sterilizira, in če ta oseba privoli v operacijo (§ 14).

2. Evgeniška indikacija.

Evgenika je nauk o pogojih človeškega razplojevanja in o racionalnem vplivanju na ta razplod, da se prepreči podedovanje telesnih in duševnih napak ter doseže zdravo potomstvo. Zdrava dedna osnova (nagnjenost) je pogoj za človeka, da bo imel v življenju uspehe, evgeniško zdravi ljudje pa so pogoj za prospeh občestva, naroda in države. Sterilizacija je torej evgeniško indicirana, če je pričakovati, da bodo potomci dotične osebe dedno obremenjeni s slabimi dednimi nagnjenji.

Pri evgeniški sterilizaciji gre za biološki problem. Osnova evgeniške sterilizacije je dedna prognoza; ta nam pove, kdo je dedno bolan. Dedno bolni so oni starši, ki prenašajo s svojimi kličnimi stanicami bolna dedna nagnjenja za te bolezni na otroke. Včasih je že težko določiti, kdo je zdrav, kdo bolan, kdaj je stanje še fiziološko, kdaj patološko. Pri pojmu bolezni gre le za eno osebo, pri pojmu dedne bolezni pa za dvoje oseb, ker je otrok sestavina dveh komponent, očetove in materine dedne snovi. Lahko je rešiti vprašanje dedne bolezni, če sta oče in mati dedno obremenjena.¹⁶ Lahko je tudi rešiti vprašanje dedne prognoze, če je narava že sama izrekla svojo sodbo, t. j. če je mati že rodila več¹⁷ manjvrednih, dedno obremenjenih otrok. V vseh drugih primerih pa je treba izreči dedno prognozo na podstavi vrste dotične bolezni. Vprašati se moramo, ali se da z gotovostjo ali z verjetnostjo v naprej določiti, ali bodo otroci bolnih staršev dedno obremenjeni. Dognalo se je to-le: Shicofrenija se podeduje v 9 do 10%, če je eden staršev bolan; 30—40% otrok iz takih zakonov pa je nevropatov in čudakov. Če sta oče in mati shicofrenika, se zviša odstotek bolnih otrok na 60—86%. Vsak otrok staršev shicofrenikov podeduje nagnjenost za to bolezen. Ali res izbruhnejo bolezni, je odvisno od zunanjih okolnosti, ki vplivajo na dotično osebo. Nagnjenost in okolje sta torej dve komponenti, od katerih prevladuje zdaj ena zdaj druga. Od jakosti ene teh dveh komponent je odvisno, ali je imeti, da je bolezen pretežno podedovana ali pretežno nastala iz okolja.

¹⁶ Dr. Seitz. Eugenische Sterilisation und Schwangerschaftsunterbrechung. Z. f. g. Str. W. 1933—177 do 179.

¹⁷ Rojstvo »nega« nestvora še ne opravičuje sterilizacije; izrodki znašajo 1% vseh rojstev.

Shicofrenija je najbolj pogosta duševna bolezen; 75% vseh bolnikov v blaznicah je shicofreničnih. Vsak stoti človek, ki je dovršil 40 let, je shicofrenik.¹⁸

Druge vrste duševne bolezni je tako zvana manična depresija ali cirkularna blaznost. Od otrok teh bolnikov je 30—33% bolnih in prav toliko nevropatov. Ta bolezen se prenaša torej še v večjem obsegu na potomce kot shicofrenija. Z nagnjenostjo k tej bolezni so pa včasih združene izredne sposobnosti (talenti).

Za shicofrenijo velja generalna indikacija za sterilizacijo (indikacija po skupini) t. j. vsak shicofrenik se naj sterilizira, če je še v starosti, da se lahko plodi. Pri manično depresivni blaznosti pa je treba v vsakem posameznem primeru ugotoviti, ali ni podana nagnjenost za izredno duševno sposobnost (individualna indikacija). Pri teh boleznih bo torej v posameznem primeru preudariti, kaj je za splošno ugodnejše, ali odstraniti bolezensko nagnjenost ali pa ohraniti izredno nadarjenost.

Tretja in najvažnejša skupina duševnih bolezni je podedovana slaboumnost. V Nemčiji je slaboumnih 1½%. Starši prenesejo dedno slaboumnost tudi na otroke. Če sta oče in mati slaboumna, je 77% njihovih otrok slaboumnih; če je le eden izmed roditeljev slaboumen, se zmanjša odstotek slaboumnih potomcev na 54%, če je eden izmed roditeljev iz zdrave rodbine, pa na 33%. Če nastane slaboumnost pri porodu, se bolezen ne podeduje.¹⁹ Okolje, ki v njem odrastejo otroci slaboumnega, je pa toli neugodno, da ni pričakovati ugodnega duševnega razvoja takih otrok. Najboljša nagnjenja se razvijejo le ob dobri in razumni vzgoji. Za vzgojo pa niso sposobne matere, ki jim je duša prazna materine ljubezni, za vodstvo rodbine so pa nesposobni očetje, če so bebci. Pri takih starših se najboljše nagnjenosti otrok ne morejo razviti. Take osebe je treba sterilizirati, tudi če niso dedno obremenjene. Radi tega predlaga prof. Staemmler,²⁰ da je treba slaboumne sterilizirati tudi tedaj, če bolezen ni podedljiva (indikacija po skupinah). V Nemčiji bi bilo treba tako na leto sterilizirati 20.000 slaboumnih otrok. Pobude za sterilizacijo slaboumnih mora podati šola.

¹⁸ Hans Luxenburger. Zur Frage der Schwangerschaftsunterbrechung und Sterilisierung. Z. f. g. Str. W. 1932—434.

¹⁹ Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—413.

²⁰ Die Sterilisierung Minderwertiger. Eugenik. 1933—103.

Slaboumni bi se morali prisilno sterilizirati, ker ni pričakovati, da bi bili starši slaboumnih otrok toli uvidevni, da bi privolili v sterilizacijo. Slaboumni so socialno zelo nevarni; pravijo, da je ena tretjina slaboumnežev zločincev. Sterilizacija slaboumnih je torej najboljše sredstvo, da se omeji zločinstvenost.²¹

Iz navedenega posnamemo:

A. I. Nepogojna indikacija (po skupinah) za sterilizacijo (prisilna sterilizacija) je torej umestna in potrebna:

1. pri shicofreniji,
2. pri prirojeni slaboumnosti,
3. pri zločincih iz navade. Moralno defektni prenaša to razpoloženje prav tako na potomce kakor intelektualno slaboumna. Razlika je le v tem, da je intelektualno slaboumnega lažje spoznati kot moralno manjvrednega. Takega spozna n. pr. sodnik le po tem, da je večkrat kaznovan. V 90—100% podedujejo potomci zločincev iz navade zločinsko nagnjenost. Večkratni povratek radi hudih zločinov zoper življenje, telo, imovino ali svobodo zadostuje za sterilizacijo. Seksualne zločince pa je treba kastrirati. Na ta način se bolezensko nagnjenje izleči. Tu je evgeniška indikacija združena z medicinsko.

4. Hud alkoholizem: nagnjenost k alkoholizmu je često prirojena. Alkohol zelo oškoduje dedno tvarino, da postanejo otroci manjvredni. Tudi okolje pijanca vpliva slabo na rodbino in otroke. Meja, kateri alkoholiki naj se sterilizirajo, naj se določi s tem, da se sterilizirajo vsi preklicani pijanci. Tu nima pomena ugotavljanje dedljivost, ker je alkohol hud strup za spolne žleze.²²

5. Huntingtonova korea.

II. Individualna indikacija je umestna:

1. pri cirkularni blaznosti,
2. pri epilepsiji,²³
3. pri vrojeni slepoti in gluhosti.

Pri teh boleznih (II) je torej potrebna individualna indikacija, da se ne prepreči rojstvo ženijalnih ljudi.

B. Pogojna indikacija (prostovoljna sterilizacija) je umestna:

²¹ Gruhle. Schwachsinn, Verbrechen und Sterilisation. Z. f. g. Str. W. 1932—424, 425, 431.

²² Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—414; Hans W. Gruhle. Z. f. g. Str. W. 1932—426.

²³ Pravijo, da se podeduje v 87%.

1. pri histeriji in psihopatiji. Na psihopate naletimo v množici asocijalnih ljudi, pijancev in zločincev, pa tudi med umetniki, znanstveniki in kulturnimi delavci naroda.²⁴ Stopnja bolezni je tu tako različna, prehod od zdravega človeka do hudo bolnega tako nejasen, da je generalna indikacija nemogoča. Če pa je psihopat hud alkoholik ali zločinec, se pa more izvršiti sterilizacija itak iz evgeniškega razloga.

V to skupino spadajo tudi:

1. spinalna atrofija mišičevja,
2. podedovane abnormitete,
3. otoskleroza in slične bolezni.

V teh primerih se da na splošno težko določiti meja med normalnim in nenormalnim stanjem. Tu je radi tega umestna le prostovoljna sterilizacija.

Iz navedenega posnamemo, da nam dedna prognoza ne nudi gotovosti, marveč le veliko verjetnost. Stodstotne gotovosti pa nam tudi druge vede ne nudijo, povsod so možne zmote. Verjetnost dedne prognoze je dokazana po statistiki. Švedski osnutek sterilizacijskega zakona se bavi tudi z vprašanjem dedne prognoze in pravi: »Negotovost dedne prognoze ni tako velika, da bi opravičevala popoln nihilizem.«

Vse te biološke podatke smo navedli, ker so nam potrebni, da ugotovimo, kakšen je pravni značaj evgeniške sterilizacije? Operacija, ki jo izvrši zdravnik o priliki evgeniške sterilizacije, je v pravnem pogledu telesna poškodba, ker se ta operacija ne vrši radi zdravljenja. Drugo vprašanje pa je, ali je ta telesna poškodba de lege lata protipravna in kazniva. Že prej smo omenili, da posameznik ne razpolaga s sposobnostjo ploditve. Občestvo ima interes na tem, da se njegovi člani plode. Vprašati se pa moramo: Ali ima občestvo tudi interes na tem, da se plodijo ljudje, o katerih moremo s precejšnjo verjetnostjo pričakovati, da bodo prenesli na potomce hude telesne ali duševne defekte? Ni dvoma, da lahko koristijo občestvu le telesno in duševno zdravi ljudje; duševno bolni in telesno pohabljeni so pa občestvu v breme. Število teh ljudi se veča bolj in bolj in znaša ponekod že 10% prebivalstva. In kolikšni so stroški za vzdrževanje in oskrbo teh defektnih ljudi? V Nemčiji je bilo n. pr. l. 1929. v javnih zavodih okrog 300.000

²⁴ Stämmeler. Die Sterilisierung Minderwertiger vom Standpunkte des Nationalsozialismus. Eugenik 1933—107.

ljudi, oskrbni stroški za osebo na dan znašajo 4 do 6 M, skupni letni izdatki torej približno 500 milijonov mark.²⁵

Nemški minister za notranje zadeve dr. Frik je na seji zvedenskega sveta za populacijsko in rasno politiko dne 28. junija 1933 v svojem ekspoziciji k sterilizacijskemu zakonu navedel, da znašajo v Nemčiji dnevni stroški za oskrbo blaznega 4 M, za zločinca 3,5, za gluhoneme 5—6; delavec pa dobi za dan le 2,51, uradnik pa 4 M. Ti pretirani izdatki za socialno preskrbo pa obremenjujejo zgolj evgeniško zdrave ljudi; posledica tega je, da zdravi ljudje preprečujejo rojstva in da se širi zločin odprave telesnega plodu. Ta pretirana in zgrešena humaniteta in socialna zaščita za bolne, manjvredne ljudi je na veliko škodo občestva in mora dovesti do propada naroda. Da se prepreči ta nevarnost, je treba iz temelja izpremeniti dosedanjo rasno in populacijsko politiko. Razplod evgeniško dragocenih elementov je treba pospešiti, razplod manjvrednih pa preprečiti. »Nauk o podedovanju bolezni,« tako nadaljuje minister, »daje narodu in državi pravico in etično dolžnost, onemogočiti dedno obremenjenim osebam razplod. Od teh dolžnosti nas ne more odvrčati napak razumljena ljubezen do bližnjega... in cerkveni pomisleki, nasprotno, smatrati moramo za kršitev krščanske in socialne ljubezni do bližnjega, če bi kljub temu spoznanju dopustili, da vstvarjajo dedno obremenjeni ljudje potomstvo, ki je neskončna muka zase in za sorodnike v tej in v bodočih generacijah.«²⁶ Občestvo torej nima koristi od tega, da se plodijo telesno in duševno manjvredni ljudje. Državi ni na tem, da se množi prebivalstvo za vsako ceno, nji gre za to, da se plodijo le telesno in duševno zdravi ljudje; njen interes torej ni le kvantitativen, marveč tudi kvalitativen.

Profesor Kohlrausch pravi²⁷, da delajo civilizirane države z napačno politiko, če ohranijo manjvredne in jim pomagajo, s tem vrše negativni izbor, priroda pa dela pozitivnega.²⁸

Poškodba, povzročena s sterilizacijo, je sicer v smislu kaz. zakona »huda« (§ 178, šte. 4, k. z.), ker postane po-

²⁵ Schmidt 29.

²⁶ Volk und Rasse 1933—139, 140.

²⁷ Kohlrausch. Sterilisation und Strafrecht. Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft. L. II., 4. zvezek 1932.

²⁸ Ostermann. Die Eugenik im Dienste der Volkswohlfahrt. Eugenik 1932—242.

škodovani neploden. Občestvu pa ni do tega, da se manj vredni elementi plode. Evgeniško indicirana sterilizacija torej ne krši javnega interesa, marveč le interes prizadete osebe. Prizadeta oseba se pa lahko temu interesu odpove, če privoli v sterilizacijo. Sterilizacija iz evgeniških razlogov, izvršena s privolitvijo prizadete osebe, je torej telesna poškodba v smislu kazenskega zakona. Ta poškodba pa ni kazniva, če prizadeti privoli v operacijo, privolitev vzame dejanju značaj protipravnosti.²⁹ Nasprotno pa je de lege lata evgeniška sterilizacija, izvršena brez privolitve prizadete osebe, kazniva kot huda telesna poškodba (§ 178, št. 4, k. z.).

Vpraša se, kdo sme privoliti. Za privolitev v kazenskem pravu ne veljajo določbe civilnega prava. Privoliti more le prizadeta oseba, če je sposobna pojmovati pomen sterilizacije (anal. § 22 k. z.). Po analogiji § 85 k. z. lahko privoli tudi 16 letna oseba.³⁰ Če prizadeta oseba ni sposobna pojmovati pomena sterilizacije, sme privoliti zakoniti zastopnik.³¹

Že iz navedenega dovolj očitno izhaja, da se sme sterilizirati le oseba, ki je dedno bolna in sposobna za ploditev, nikdar pa oseba, ki je dedno zdrava. Od zakoncev se sme torej sterilizirati le oseba, ki je bolna.³²

Evgeniška sterilizacija je torej de lege lata dopustna. S tem pa še ni rečeno, da zaradi tega ni treba zakona o sterilizaciji. Tak zakon je potreben radi tega, ker je treba natančno določiti pogoje, ob katerih je evgeniška sterilizacija pravno dopustna.

3. Socijalna indikacija.

Sterilizacija je socijalno indicirana, če je potrebna iz socijalnih in ekonomskih razlogov v interesu rodbine in dotične osebe: če je torej ekonomsko stanje rodbinsko tako slabo, da bi bil nadaljnji porast otrok v kvar rodbine in

²⁹ Dr. Seitz. Z. f. g. Str. W. 1933—177. — Dr. Lenz. Ist' eugen'sche Sterilisierung strafbar? Z. f. g. Str. W. 1933—51.

³⁰ Dr. Munda. Kako učinkuje privolitev na protipravnost kaznivih dejanj zoper življenje in telo. S. P. 1934.

³¹ Schmidt 36.

³² Prof. Seitz dopušča v tem pogledu izjemo: Če je oče dedno bolan in nasilen ter se ne da prostovoljno sterilizirati, se sme sterilizirati mati, dasi je dedno zdrava, seveda če privoli v operacijo. (Z. f. g. Str. 1933—184.) V državah, ki dovoljujejo prisilno sterilizacijo, se pa mora v takem primeru sterilizirati mož.

prizadete osebe. Država nima nepogojnega interesa na tem, da se množi število rojstev tudi v rodbinah, ki svojih članov radi gospodarskih razmer ne morejo več prehranjevati, to je, če rodbina radi prevelikega števila članov gmotno in moralno propada. S tem pa še ni rečeno, da se država odpoveduje svojemu interesu na plodnosti svojih članov. Zlo tu ne korenini v dedni tvarini članov, marveč v ekonomski bedi rodbin. Ta se pa da odpraviti tudi z drugimi ukrepi, namreč z izboljšanjem ekonomskih razmer, ne pa s tem, da uporabljata država skrajno sredstvo in da uniči zdravo dedno maso naroda. Ustava pravi (čl. 21.): »Zakon (brak), rodbina in otroci so pod zaščito države«. To težnjo državne zakonodaje vidimo n. pr. tudi iz določbe zakona o tisku (čl. 49, tretji odstavek), o prepovedi širiti propagando za nabavo sredstev, ki sprečavajo rojstvo otrok. Iz tega se vidi: država ne odobrava, da se iz socialnih razlogov prepreči rojstvo zdravih otrok.³³

Človek je član občestva; kot tak ima napram občestvu dolžnosti. Ta dolžnost je v tem, da sodeluje po močeh pri poslih občestva. Življenje, zdravje, plodnost in porast prebivalstva so pogoji za tekmovanje države z drugimi državami. Zastoj porodov pomeni nazadovanje prebivalstva, število porodov mora prekašati število smrtnih primerov. Zato je občestvu do tega, da njegov član živi, da je zdrav in da se plodi.

Človek nima pravice, smatrati pogrešne socialne naprave, ki jih je sam ustvaril, za indikacijo za biološke odredbe, kakršna je sterilizacija, in se s tem izogniti dolžnosti, ta nedostatek socialne naprave izboljšati.³⁴ Socialna indikacija naj bo le indikacija za državo, da uredi socialne razmere tako, da ne bo več moči jih imeti za indikacijo za sterilizacijo. Če bi se priznala socialna indikacija, bi utegnila nastati nevzdržna evgeniška situacija, da bi bil zdrav, sposoben človek oropan plodnosti zgolj radi tega, ker mu socialne razmere ne dovoljujejo ustvariti otrok, ki bi bili po vsej verjetnosti dragoceni člani človeške družbe.³⁵

³³ Schmidt 25.

³⁴ Dr. Luxenburger. Zur Frage der Zwangssterilisierung. Eugenik 1933—79.

³⁵ Kohlrausch zahteva (Z. f. g. Str. W. 1932—393), naj se socialna indikacija de lege ferenda dopusti. Enako Fetscher. (Z. F. g. Str. W. 1932—423). Ebermayer, Graf Dohna in Calker. Calker pa meni, da socialne indikacije kljub temu ni priporočati, ker se praktično ne da lahko

Nasprotno pa zahteva Staemmler,³⁶ da naj se zbog dobrih socialnih razmer nikdar ne opusti sterilizacija, ki je evgeniško nepogojno utemeljena: dobre imovinske razmere ne smejo biti razlog, da se prisilna evgeniška sterilizacija opusti. Imovinske razmere se pa utegnejo upoštevati n. pr. pri medicinsko indicirani sterilizaciji. Zdravnik se bo n. pr. prej odločil za sterilizacijo tuberkulozne žene, če ni možnosti, da se bo zdravila in negovala. Zanj je nosečnost večja nevarnost kot za žensko iz imovitih slojev. Socialna indikacija se torej lahko le upošteva poleg medicinske ali evgeniške, nikdar pa ne sama zase.

4. Rasna indikacija.

Nemški narodni socializem je načel tudi vprašanje sterilizacije iz rasne indikacije. Meni, da je mešanje nemške rase s tujo za nemški narod škodljivo in imenuje to mešanje rasno sramoto³⁷ in hud zločin zoper narod. Taki zločinci naj bi se sterilizirali, če so v povratu. Nasprotno pa je ugotovljeno, da imajo rase, ki se plodijo le same med seboj, le malo ženijev.³⁸ Sterilizacija iz rasne indikacije je de lege lata seveda nedopustna.

5. Kriminalno - politična indikacija.

O tej govorimo, če je treba sterilizirati človeka, da se mu onemogoči še nadalje započeti zločine, ki izvirajo iz delovanja spolnih žlez. Grof Dohna priporoča to indikacijo, če je storilec zagrešil zločin zoper nravnost in če je njegov spolni nagon tako izredno močen ali abnormalen, da je storilec nevaren za človeško družbo. To indikacijo upošteva n. pr. danski sterilizacijski zakon iz l. 1929 (§ 1). Že leta 1922 je sestavil nemški zdravnik dr. Boeters zakonski načrt o sterilizaciji; po tem načrtu (lex Zwiackau) bi se smeli duševno bolni in kaznenci, ki niso nevarni za človeško družbo, izpustiti iz zavoda, če se dado sterilizirati. Nemški odbor za sestavo novega kazenskega zakona pa je

določiti, kdaj je socialna indikacija podana, saj je eksistenčna možnost rodbine relativen pojem. Tudi nemška skupina internacionalnega kriminalističnega združenja se je leta 1932 v Frankfurtu izrekla za socialno indikacijo (M. d. I. K. V. Bd. 6. 1933.).

³⁶ Eugenik 1933—108.

³⁷ Stämmli 108.

³⁸ Eugenik 1933—112.

I. 1928 predlagal dodatek k § 62 osnutka iz I. 1927,³⁹ ki se glasi: »Sodišče sme kaznenca zlasti tedaj odpustiti, če se da sterilizirati...«

Kako naj se sterilizacija iz kriminalnopolitične indikacije uzakoni, o tem govorimo pozneje (IV). Za sedaj omenimo le to, da je kriminalno-politična indikacija navadno združena z drugimi indikacijami n. pr. z medicinsko (seksualni zločinci) ali z evgeniško, saj je duševna manjvrednost glavni vzrok kriminalitete.

III. Privolitev.

Kakšen pravni pomen ima de lege lata privolitev prizadete osebe na protipravnost sterilizacije? O tem smo že deloma govorili (II). Sterilizacija posega tudi v javne interese; zaradi tega privolitev praviloma ne more vzeti sterilizaciji značaja protipravnosti. To velja brez izjeme za sterilizacijo, ki ni indicirana. Pri indicirani sterilizaciji pa je stvar nastopna: Medicinska sterilizacija je zdravniška operacija, ki ji je namen zdravljenje; zaradi tega je brez pomena, ali prizadeti privoli v operacijo ali ne.⁴⁰ Take operacije sploh ni imeti za telesno poškodbo (glej II, 1.) Evgeniška sterilizacija ni protipravna, če prizadeti privoli v operacijo (glej II, 2.). Socijalna sterilizacija je de lege lata kazniva ne glede na privolitev, prav tako rasno higijenska sterilizacija. Kriminalnopolitična indikacija pa je navadno združena z medicinsko (n. pr. bolezenski nagon) ali z evgeniško (n. pr. hud alkoholizem). Če pa ni združena z omenjenima indikacijama, jo je imeti de lege lata za kaznivo, tudi če prizadeti privoli v operacijo.

V znanosti je treba razlikovati glede privolitve v sterilizacijo troje mnenj. Nekateri pisci menijo, da je sterilizacija le tedaj etično utemeljena, če prizadeti privoli v operacijo, drugi pa zagovarjajo prisilno sterilizacijo. Tretji pravijo, naj se da prizadetim na izbiro sterilizacija ali asilacija. Tako predlaga Lenz,⁴¹ naj se sterilizirajo slaboumni otroci, ko dovršijo šolo, zločinci, ki so zagrešili huda zločinstva, zlasti povratniki, ki se izpuste iz kaznilnice, un-

³⁹ § 62. n. o. 1927. govori o odpustu iz zavoda, ki se v njem izvršuje ta ali ona očuvalna odredba.

⁴⁰ Nemški sterilizacijski zakon dovoljuje medicinsko sterilizacijo le, če prizadeta oseba privoli v operacijo (§ 14).

⁴¹ Eugenik 1933—76.

bolni, tuberkulozni, ko zapuste zavod. Če prizadeti noče privoliti, naj se mu postavi skrbnik. Prizadeti naj se postavi pred alternativo: ali sterilizacija ali asilacija.⁴²

Zakonodaja glede vprašanja privolitve ni enotna; o tem govorimo pozneje (IV. 5).

Kohlrausch pravi, da je prisilna sterilizacija logična.⁴³ Evgeniška preobrazba naroda se da izvesti le tedaj, če se izvede sterilizacija po načrtu: volja posameznika se mora nepogojno podrediti koristi občestva.

IV. De lege ferenda.

1. Predvsem se moramo vprašati, ali je sterilizacijski zakon potreben, in če je potreben, kakšen naj bo. Sterilizacija je etično in pravno utemeljena ob nastopnih pogojih:

A. Če je človeška družba radi porasta števila duševno in telesno manjvrednih elementov v nevarnosti, da dedna snov naroda kvalitativno propade, b) če je dokazano, da se duševne bolezni podedujejo ali vsaj nagnjenost k njim, c) če se dokaže, da se smoter, t. j. ohranitev zdrave dedne snovi naroda ne da doseči z drugimi sredstvi, t. j. s posegi, ki so manj hudi, č) če se dokaže, da je moči ta smoter s sterilizacijo v resnici doseči.

K tem pogojem hočemo na kratko pripomniti tole:

k a) Porast duševnih bolezni je v vseh državah velik. Procentualno razmerje duševno bolnih postaja vedno večje, ker je dokazano, da se manjvredni bolj plode ko evgeniško zdravi. O tem smo že govorili (I). Porast duševnih bolezni in zločinov je tolikšen, da je nujno potrebno to nevarnost zaježiti. Vpraša se le, s kakšnim sredstvom.

k b) Dedna prognoza je že tako napredovala, da točno označuje bolezni, ki se podedujejo, ali pri katerih se podeduje vsaj nagnjenost.⁴⁴ Tudi o tem smo podrobno govorili (II, 2).

k c) Omenili smo tudi, da zakonske prepovedi ne morejo preprečiti razploda manjvrednih ljudi. Asilacija je kruta in predraga. Preostaja torej kot edino uspešno negativno sredstvo sterilizacija. Zdravljenje dedne bolezni in vzgoja ne moreta sterilizacije nadomestiti, ker ostanejo kljub zdravljenju in vzgoji dedne naklonjenosti neizpremenjene.

k č) Uspehi sterilizacije so po sedanjih izkušnjah prav

⁴² Luxenburger. Zur Frage der Zwangssterilisierung. Eugenik 1933—77.

⁴³ Z. f. g. Str. W. 1932—399.

⁴⁴ Vererbung von Geisteskrankheiten. Volksaufartung 1929—261.

dobri. Operacija moških oseb je lahka in brez posledic. Ni boljšega, cenejšega⁴⁵ in učinkovitejšega sredstva, da se prepreči razplod manjvrednih ljudi.⁴⁶ Ugovor, da se s sterilizacijo lahko prepreči porod ženjalnih ljudi, ne drži. Pri takih boleznih, pri katerih ni izključeno, da se rode ljudje z velikimi duševnimi zmožnostmi, se mora izvršiti sterilizacija individualno (II). Pravijo, da nevarnost degeneracije narodov še ni tako velika, da bi bilo treba seči po sterilizaciji.⁴⁷ Na to je treba odgovoriti: Ne sme se čakati dotlej, ko bo nevarnost že na vrhuncu. Takrat bo morda že prepozno. Število ljudi, ki bi jih bilo treba sterilizirati, bo takrat že tolikšno, da se sterilizacija ne bo dala več izvesti.

Ugovarjali so tudi, da se duševne bolezni ne le podejujejo, marveč, da nastanejo zbog neugodnih socialnih razmer. To je res. Zbog slabih socialnih razmer pa izbruhnejo duševne bolezni le takrat, če ima dotična oseba dedno nagnjenost k tem boleznim. Sterilizacija pa hoče iztrebiti ne le bolezni same, marveč tudi nagnjenost k tem boleznim tako, da se bolezen na podlagi nagnjenosti sploh ne bo mogla razviti. Socialno okolje je torej le postranskega pomena, glavno je dedna snov in dedna nagnjenost k boleznim.

Sterilizacija lahko izjemoma onemogoči, da se rodi ženij. Ženiji pa se rode praviloma v dedno zdravih rodbinah. Rojstva ženijev so torej preprečena predvsem s tem, da se nadarjene rodbine branijo otrok. Fetscher pravi: »Rojstvo ženija bi izredno drago plačali, če bi njemu na ljubo dovoljevali razplod dedno bolnih ljudi, tako drago, da bi lahko na tem poginil ves narod...; to bi bilo manj upravičeno, kakor če bi kdo začel zidati hišo, ker je posestnik srečke, ki mu obeta, da bo zadel dobitke.«⁴⁸

Pač pa se obetajo težkoče v tem pogledu, ker ni evidence o dedno obremenjenih ljudeh. Država jih pozna le po naključju: iz šol, iz kaznilnic, iz bolnic in drugih zdravstvenih zavodov. Če se hoče sterilizacija z uspehom izve-

⁴⁵ Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—408.

⁴⁶ Zračunali so, da bo treba v Nemčiji prihodnji dve leti sterilizirati 412.000 ljudi. Operacijskih stroškov bo le 12 milijonov M, v letu 1928/1929 pa so izdali za blazne in slaboumne približno 500 milijonov M (Dr. Tirala. Die wirtschaftlichen Folgen des Sterilisierungsgesetzes. Volk und Rasse 1933—162.).

⁴⁷ Mayer, str. 55 in nasl., 438 in nasl.

⁴⁸ Z. f. g. Str. W. 1932—417.

sti, je treba sestaviti točno evidenco dedno obremenjenih rodbin.⁴⁹

Ugovor je tudi, da ljudje niso dovolj pripravljeni na sterilizacijo. To ni res. V ljudstvu živi že od nekdaj strah pred nezdravim potomstvom. Edina nasprotnica sterilizacije je katoliška cerkev. Pa tudi njeno nasprotstvo ni načelno. Tudi ona zahteva evgeniški prepoved naroda, želi ga le izvesti na drug način: spolna vzdržnost. Lepa misel, toda praktično neizvedljiva. Drug način, ki ga priporoča katoliška cerkev, je ta: evgeniško zdravi ljudje naj žive etično, naj se ne vdajajo alkoholizmu in spolnim ekscesom, naj ne preprečujejo porodov. To misel pa propagira tudi evgenika, to je njen pozitiven, sterilizacija pa njen negativen program.

Papež Pij XI. se je v encikliki casti connubii izrazil tudi o politiki rasne higijene. Sterilizacije kot take načeloma ne zavrača, dopušča jo kot kazen. Sterilizacijo zoper voljo prizadete osebe pa zavrača, ker bi žalila občutke katoliške cerkve.

Ne more se torej reči, da bi zakon o sterilizaciji nasprotoval naziranju ljudstva.⁵⁰

2. Kakšen naj bo zakon o sterilizaciji?

Odgovoriti moramo še na vprašanje, kakšen naj bo zakon o sterilizaciji. Možna sta dva načina: prvi bi bil ta, da se določba o sterilizaciji uvrsti v kazenski zakon, drugi pa ta, da se uredi vprašanje v posebnem upravnem zakonu. Upravni zakon je pozitiven, kazenski negativen; kazenski zakon pove, kaj je prepovedano, ne pa, kaj je dovoljeno. Ni umestno niti običajno sprejemati v kazenski zakon določbe, da je to ali ono ravnanje dovoljeno. V tem pogledu je napravil izjemo osnutek n. a. k. z. iz l. 1927., ki pravi v določbi § 263., da zdravniške operacije (torej tudi medicinsko indicirane sterilizacije), ki so izvršene lege artis, niso telesne poškodbe. To se je pa zgodilo zgolj radi tega, ker je hotel zakon izrečno naglasiti, da so zdravniške operacije pravno dopustne ne glede na privolitev. Težkoče bi bile tudi v tem, če bi se sprejele v kazenski zakon odredbe o sterilizaciji zločincev. Taka rešitev bi bila nepopolna, ker je prav tako ali še bolj potrebna sterilizacija drugih oseb, ki niso zločinci (n. pr. blazni, slaboumni). Določbo o sterilizaciji takih oseb pa ni moči sprejeti v kazenski zakon.

⁴⁹ Eugenik 1933—112.

⁵⁰ Schmidt 35.

Kazenski zakon bi mogel k večjemu rešiti vprašanje sterilizacije, ki se vrši v zdravstvene namene⁵¹ in vprašanje kastracije ali sterilizacije kot očuvalno odredbo zoper socialno nevarne zločince, ki se pregreše zoper spolno pravnost. Vprašanje evgeniške sterilizacije pa ima povse drug izvor. Tu ne gre v prvi vrsti za to, da se najdejo opravičevalni razlogi zoper kazensko normo, marveč za povse novo nalogo države. Zato spada vprašanje evgeniške sterilizacije v upravni zakon.⁵²

V. Inozemska zakonodaja.

Tako je rešila to vprašanje inozemska zakonodaja.⁵³ Prva država, ki je zakonodajno uredila vprašanje sterilizacije, je Indiana (1899 in 1907); njej so sledile še druge države Severne Amerike. Leta 1930 je imela že polovica držav Severne Amerike (24 od 49) sterilizacijske zakone.⁵⁴ V Evropi se je ideja sterilizacije vkoreninila šele zadnja leta. Izmed evropskih držav imajo sterilizacijske zakone: Danska 1929, kanton Waadt 1928, Nemčija 1933 in Norveška 1934.

Rusija nima sterilizacijskega zakona, pač pa dopušča odpravo telesnega plodu.

⁵¹ Medicinsko indikacijo urejuje n. pr. nemški osnutek zakona o sterilizaciji in prekinitvi nosečnosti iz leta 1914, ki pravi (§ 1): »Posegi, ki se z njimi odpravi sposobnost ploditve ali rojenja ali usmrti telesni plod, se smejo izvršiti le, da se prepreči huda, drugače ne odklonljiva nevarnost za življenje ali telo prizadete osebe. Operacijo sme izvršiti le državni zdravnik.« Nemški sterilizacijski zakon iz l. 1933 pravi o medicinski indikaciji: »Sterilizacija, ki se ne izvrši po določbah tega zakona, ali odstranitev spolnih žlez je le tedaj dopustna, če jo izvrši zdravnik po pravilih zdravniške vede, da se odstrani resna nevarnost za življenje in zdravje prizadete osebe, in če ta oseba privoli v operacijo.«

⁵² Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—396.

⁵³ Izjemen je v tem pogledu osnutek n. k. z. 1927, ki pravi (264): »Kdor kdoga poškoduje z njegovo privolitvijo, se kaznuje le tedaj, če nasprotuje dejanje kljub temu dobrim šegam.« Po tej določbi je vsaka sterilizacija nekazniva, ki ne nasprotuje dobrim šegam. To velja torej za evgeniško, najbrž tudi za socialno sterilizacijo; kazniva pa bi bila neindicirana sterilizacija, ker nasprotuje etičnim načelom. Ker je nemška vlada l. 1933 objavila poseben sterilizacijski zakon, je postala določba § 264. o. 1927 brez pomena vsaj kolikor se tiče sterilizacije.

⁵⁴ Vseh severnoameriških držav je 49. Od teh jih je 30 sklenilo sterilizacijske zakone. Nekaj teh zakonov je vrhovno sodišče proglasilo za protiustavne, nekaj jih je razveljavil predsednik (veto). Velja jih še 23.

Anglija je izrečno odklonila zakon o sterilizaciji, dasi je bilo l. 1929 v Angliji 300.000 duševno bolnih ljudi.⁵⁵ Pred kratkim pa je objavila osnutek o prostovoljni sterilizaciji.

Italija izrečno kaznuje sterilizacijo (čl. 552), ki ni izvršena iz medicinske indikacije.

Čehoslovaška ima v o. 1926 (§ 286) določbo o odpravi telesnega plodu na podlagi evgeniške socialne indikacije.

Vsebine vseh teh sterilizacijskih zakonov in osnutkov ne moremo navesti; to bi bilo preveč obširno in nepregledno. Zato bomo poizkusili podati kratek sistematični pregled teh zakonov in zakonskih načrtov.

1. **Indikacija:** V ameriških zakonih ni točnega razlikovanja med evgeniško in socialno indikacijo, vendar pa prevladujejo v njih evgeniški razlogi. Socialni razlogi so upoštevani le pri zločincih, da se zaščiti človeška družba. Izmed ameriških zakonov jih navaja 22 evgeniško, 12 razen tega tudi medicinsko indikacijo, v treh državah je sterilizacija mišljena kot kazen. V treh državah (Kalifornija, Nebraska, Južna Dakota)⁵⁶ pa je sterilizacija pogoj, da se sme kaznenec odpustiti iz kazenskega zavoda.⁵⁷ Danski, nemški, norveški sterilizacijski zakon, sterilizacijski zakon kantona Waadt ter finski in švedski osnutek so zgrajeni na evgeniški indikaciji. Danska upošteva hkrati socialno indikacijo za zločince. Norveški zakon dopušča tudi socialno medicinsko indikacijo, švedski osnutek⁵⁸ pa dovoljuje socialno indikacijo le v zvezi z evgeniško, če je kdo na podlagi bolezni nesposoben skrbeti za rodbino. Nemški sterilizacijski zakon dovoljuje le evgeniško in medicinsko indikacijo. Evgeniška je po nemškem sterilizacijskem zakonu podana, če je po izkušnjah zdravniške vede z veliko verjetnostjo pričakovati, da bodo potomci dedno bolne osebe podedovali telesne ali duševne dedne hibe (§ 1). Medicinska indikacija je podana, če izvrši sterilizacijo zdravnik lege artis, da odvrne resno nevarnost za življenje ali zdravje (§ 14).

2. **Kdo sme biti steriliziran?** V Ameriki se smejo sterilizirati praviloma le osebe, ki so oskrbovane v javnih zavodih. Po nemškem sterilizacijskem zakonu bodo

⁵⁵ Schmidt 84.

⁵⁶ Volksaufartung 1930—33.

⁵⁷ Schmidt 60.

⁵⁸ Schwedischer Vorschlag zu einem Sterilisierungsgesetz. Volksaufartung 1930—38.

sterilizirane tudi druge evgeniško manjvredne osebe. Švedski osnutek dovoljuje le sterilizacijo oseb, ki so v javnih zavodih, ali ki dobivajo javno podporo in niso zmožne z lastnim delom skrbeti zase in za potomstvo.

3. Bolezni, zbog katerih je dovoljena sterilizacija.

Po ameriških zakonih se smejo sterilizirati: duševno bolni, slaboumni, epileptiki, zločinci iz navade, seksualno perverzni, sifilitiki in moralno izprijeni. Po švedskem osnutku se sme tudi sterilizirati »kdor je zbog bolezn nesposoben skrbeti za otroke«; prav tako norveški zakon. Nemški sterilizacijski zakon navaja devet skupin bolnikov, ki jih bodo sterilizirali. V oklepaju navajamo približno število teh bolnikov v Nemčiji: Prirojena slaboumnost (200.000), shicofrenija (80.000), cirkularna (manično depresivna) blaznost (20.000), dedna epilepsija (60.000), dedni Vidov ples (600), dedna slepost (4000), dedna gluhost (18.000), dedna telesna skaženost (20.000), hud alkoholizem (10.000), skupaj 412.000 bolnikov.

Vpraša se, ali je treba dedne bolezni v zakonu izrečno omeniti. Kohlrausch pravi,⁵⁹ da velja za evgeniško sterilizacijo v zakonodajnem pogledu približno to, kar velja za vračunljivost. Pri tej govorimo o biološki in psihološki metodi. Novejši zakoni, tako tudi naš, kombinirajo obe metodi: navajajo biološke razloge nevračunljivosti in zahtevajo, da morajo imeti ti biološki razlogi (bolezni) določeno psihološko posledico (intelektualni in voluntaristični moment). Tudi sterilizacijski zakon lahko navaja biološke razloge (etiološka metoda) ali poda le splošno formulo za sterilizacijo (simptomatološka metoda) ali pa združi obe metodi (mešana metoda). Kakor pri vračunljivosti je tudi za sterilizacijo najbolj priporočljiva mešana metoda.⁶⁰

4. Sredstvo, s katerim naj se doseže neplodnost.

Velika večina zakonodaj dopušča le sterilizacijo, nekateri tudi kastracijo. Sterilizacija se izvrši z vasektomijo (za moške) ali s salpingektomijo (za ženske) ali pa tudi z ob-

⁵⁹ Z. f. g. Str. W. 1932—402.

⁶⁰ Oblika zakonske določbe o sterilizaciji po tej metodi bi se torej glasila: »Oseba, ki boluje za shicofrenijo, slaboumnostjo itd., se sme z operacijo sterilizirati, če je po naukih zdravniške vede z veliko verjetnostjo pričakovati, da bo prenesla svoje duševne ali telesne hibe na potomce.«

sevanjem (Michigan 1929). Z vasektomijo se izreže in podveže del semenskega kanala, da se prepreči izliv semena; s salpingektomijo se prereže jajčni kanal, da ne more jajce iz ovarija v maternico. Spolni nagon ostane kljub sterilizaciji neizpremenjen. Drugačna je stvar pri kastraciji. Sterilizacija je za zdravje neškodljiva, operacija pri moških povse nenevarna in enostavna. Učinki kastracije so znani: kako pa vpliva kastracija na duševno življenje, še ni povse preizkušeno.⁶¹

Danska dopušča tudi kastracijo.⁶² Po norveškem zakonu se smejo na predlog sodišča ali kazenskega zavoda kastrirati seksualni zločinci. Na lastni predlog se pa sme kastrirati oseba, stara več kot 21 let, če ne more obvladati spolnega nagona in če je nevarnost, da bo s tem ogražala svojo okolico.⁶³

Kastracija radi zdravljenja (medicinska indikacija) je dopustna že po sedanjem zakonu, ker se s tem reši prizadeta oseba bolezenskega nagona. Zanimiv primer navaja revija »Volksaufartung« iz l. 1929 (str. 226): Mlad krojač, ki ima lepo ženo in dva otroka, je započel zaporedoma več posilstev. Ko je končal kazen radi enega dejanja, je že započel drugo. Ko je bil ponovno radi enakega dejanja obsojen na 15 mesecev zapora, se je dal v kaznilnici kastrirati. Sodišče ga je pogojno odpustilo iz kaznilnice, ker dejanja ni započel iz zločinskega nagona, marveč radi nenormalno razvitega spolnega čuta. Ker se je dal sam operirati, je s tem dokazal, da se hoče v bodoče vzdrževati enakih kaznivih dejanj. Ker je z operacijo spolni nagon odstranjen, obsojeni ni več nevaren za človeško družbo. Radi tega je umestno, da se obsojeni pogojno izpusti iz zavoda. Tako utemeljitev sodišča.

Kastracija je hud poseg v telesno integriteto. De lege ferenda naj bi se uporabila le pri takih zločincih, ki ogražajo z zločini zoper spolno nравnost javno varnost.⁶⁴ V zakonodajnem pogledu nima kastracija nič skupnega s steri-

⁶¹ Schmidt 2, Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—409. Opis operacije: glej Dolenc, Kazensko pravna presoja umetne sterilizacije. Sl. Pr. 1928—1 in nasl.

⁶² Jenny Blasbag. Ausländ'sche und deutsche Gesetze und Gesetzentwürfe über Unfruchtbarmachung. Z. f. g. Str. W. 1932—485.

⁶³ Volk und Rasse. 1933—157, 1934—210.

⁶⁴ Gruhle. Z. f. g. Str. W. 1932—431.

lizacijo;⁶⁵ zato jo je treba posebej urediti v posebnem zakonu ali v kazenskem zakoniku med določbami o očuvalnih odredbah.⁶⁶

6. Kdo predlaga sterilizacijo?

Po ameriški zakonodaji smejo predlagati sterilizacijo: prizadeti sam, varuh, zakonski drug, sorodniki ali prijatelji (!). Po danskem sterilizacijskem zakonu sme predlagati sterilizacijo edinole prizadeta oseba sama. Nemški sterilizacijski zakon določa v tem pogledu (§ 2): »Sterilizacijo sme predlagati oseba, ki se naj sterilizira. Če ni sposobna za pravne posle, če je zbog slaboumnosti preklicana ali če še ni dovršila 18. leta, sme podati predlog zakoniti zastopnik. Njegov predlog obvelja le, če ga odobri varuško sodišče.« Predlogu je treba pridejati potrdilo aprobante zdravnika, da je bil oni, ki se naj sterilizira, poučen o pomenu in o posledicah sterilizacije. Sterilizacijo smejo tudi predlagati: 1. uradni zdravnik, 2. vodja zdravstvenega ali kazenskega zavoda (§ 3). Predlog se poda pri sodišču za dedno zdravje (§ 4). Po norveškem zakonu se izvrši sterilizacija na predlog javnega zavoda (zdravstvenega ali kaznilnice) ali na predlog uradnega zdravnika. Na lastno prošnjo se sme sterilizirati oseba, ki ima več ko 21 let, če je operacija evge-

⁶⁵ Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—411.

⁶⁶ Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—397.

Meseca novembra l. 1933. je nemška vlada novelirala nekatere določbe kaz. zakona. Uvedla je tudi nekaj očuvalnih odredb, med temi tudi kastracijo nevarnih seksualnih zločincev (§ 42a, števil. 5). Sodišče sme poleg kazni odrediti, da se moška oseba, ki je za časa odločbe dovršila 21. leto, kastrira, če se obsodi radi zločinstva posilstva, oskrumbe, nečistosti z otroki ali drugega zločina, izvršenega zaradi zadovoljitve spolnega nagona, na kazen na svobodi najmanj šestih mesecev, potem ko je že bila enkrat zbog takega dejanja pravno močno obsojena na kazen na svobodi in če je moči iz vseh teh njenih dejanj posneti, da je ta oseba nevaren seksualen zločinec. Dalje se sme kastrirati moški, ki je bil vsaj radi dveh takih dejanj obsojen na kazen na svobodi najmanj enega leta, in če je iz teh njegovih dejanj posneti, da je nevaren seksualen zločinec, tudi če prej še ni bil obsojen zbog takega dejanja. Slednjič se sme kastrirati moški, ki se obsodi zbog umora ali uboja, storjenega v namenu, da se zbudi spolni čut ali da mu zadosti. Kastracijo izvrši uradni zdravnik, aprobeiran za nemško državo. Zdravnike in bolnice, v katerih se smejo izvršiti kastracije, določi justična uprava. Razume se, da se sme obsojeni prisiliti k operaciji.

niško ali socialno medicinsko indicirana. Zakonski drug in varuh se morata o predlogu obvestiti.⁶⁷

7. O predlogu (točka 6) odloča v Nemčiji sodišče za dedno zdravje, kjer ima oseba, ki se naj sterilizira, svojo občno poudarnost. Člani tega sodišča so: sodnik kot predsednik in dva uradna zdravnika. Eden izmed teh zdravnikov mora biti »posebno poučen« v dedni biologiji (§ 6). Sodišče vodi poizvedbe, zaslišuje priče, zvedence po predpisih civilnega sodnega postopka, Zdravniki, ki so zaslišani kot priče ali zvedenci, morajo izpovedati ne glede na uradno molčečnost (§ 7).

V drugih državah sklepajo o sterilizaciji posebne komisije (sodnik in dva zdravnika) ali oblastva. V Danski jo dovoljuje pravosodni minister,⁶⁸ po švedskem osnutku⁶⁹ zdravstvena uprava, po norveškem sanitetni šef.⁷⁰

8. Pravni lek. Zoper odločbo nemških sodišč za dedno zdravje se sme prizadeta oseba, predlagatelj in uradni zdravnik pritožiti v roku enega meseca na višje sodišče za dedno zdravje. To sodišče posluje na sedežu apelacijskih sodišč in ima tri člane. Predsednik je član apelacijskega sodišča, prisednika dva zdravnika; izmed teh mora biti eden posebno poučen v dedni biologiji (§§ 9, 10). V Združenih državah Severne Amerike se sme prizadeti zoper odločbo o sterilizaciji pritožiti na zborni sodišče.

9. Izvršitev operacije. Sterilizacijo izvrši praviloma le aprobiran zdravnik v bolnici. Bolnice, v katerih se smejo izvršiti sterilizacije, določi državno oblastvo, prav tako odreja zdravnike, ki smejo te operacije izvršiti (§ 11). O izvršeni operaciji mora zdravnik poročati uradnemu zdravniku.

10. Stroške sterilizacije plača država (§ 13). To je povse pravilno, ker je sterilizacija v javnem interesu.⁷¹ Tudi prostovoljno se bo dal marsikateri bolnik sterilizirati, če mu ne bo treba bati se stroškov za operacijo.

⁶⁷ Volk und Rasse 1933—157.

⁶⁸ Volksaufartung 1929—225.

⁶⁹ Schwedischer Vorschlag zu einem Sterilisierungsgesetz. Volksaufartung 1930—38.

⁷⁰ Volk und Rasse 1933—157.

⁷¹ Eugenik 1933—111. Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—404.

11. Uspehi sterilizacije.

Do 1. junija 1930 so sterilizirali v Združenih državah Severne Amerike 10.833 osebe.⁷² Najboljše uspehe so dosegli s sterilizacijo v Kaliforniji. V Kaliforniji ima sterilizacija značaj dejanja, vrednega spoštovanja, ki kaže socialno in državljansko zrelost dotične osebe. Oblastvo skrbi po izvršeni sterilizaciji za dotično osebo in ji poišče, če je treba, primerno službo. V Evropi se ideja sterilizacije še ni tako vkoreninila kakor v Ameriki. V Švici pa izvršujejo zadnja leta številne sterilizacije. Sterilizacijo iz evgeniških in socialnih razlogov utemeljujejo s tem, da niso protipravne, češ, poseg je potreben iz javnih razlogov.

VI. Konec.

Namen sterilizacije je znižati število manjvrednih ljudi. S tem pa je izvršen le en del evgeniškega programa in sicer negativni del. Drugi del programa pa je, ukreniti vse, kar je potrebno, da ne ostanejo evgeniško popolni ljudje brez otrok; to je pozitivni del evgeniškega programa. Sterilizacija je torej le predhodno pripravljalno delo za popolno evgeniško preobrazbo naroda. Če se zmanjša število manjvrednega prebivalstva, se zmanjšajo s tem tudi bremena in izdatki za vzdrževanje zavodov za te ljudi. Ti dohodki se bodo potem lahko uporabljali za to, da se zviša število porodov evgeniško popolnih ljudi.

Grotjahn⁷³ pravi: »Končno moramo prenehati toli važen proces razploda prepustiti kot doslej naključnemu in nerazveseljivemu razvoju.« Ta razvoj imenujejo panmiksijo t. j. nepremišljeno spojitev dobre in slabe dedne snovi naroda. Moebius obtožuje cerkev in državo, ki dopuščata zakon idiotov, duševno bolnih in sifilitikov ter pravi: »Če ukrade revna žena za svoje lačne otroke košček kruha, pride gospa Themis z oklepom in mečem ter zahteva zadoščenje. Če pa se ustvarjajo sifilitiki, tuberkulozni, slaboumni otroci, skomigne z rameni in pravi: to je zasebna stvar.«⁷⁴

O vprašanju, ali je sterilizacija etično in pravno utemeljena, se je leta 1926 izreklo najvišje sodišče Združenih držav Severne Amerike, ko je sklepalo o ustavnosti nekega

⁷² Volksaufartung 1930—33. Do 1. januarja 1933 se je to število zvišalo na približno 16.000.

⁷³ Geburtenrückgang und Geburtenregelung. Berlin. 1921—144.

⁷⁴ Mayer 445.

sterilizacijskega zakona. Razlogi te odločbe so tako značilni, da jih citiramo dobesedno:⁷⁵

»Opetovano smo videli, da zahteva občestvo, naj mu najboljši člani žrtvujejo življenje. Čudno bi bilo, da ne bi smelo zahtevati od njih, naj mu doprinesejo te majhne žrtve, da se prepreči porast manjvrednih elementov. Boljše je za ves svet, preprečiti, da prenesejo manjvredni svoje lastnosti na potomce, kakor pa čakati na to, da bo moralo občestvo izprijene potomce za njihove zločine usmrtiti. Načelo, ki upravičuje prisilno cepljenje, je dovolj obsežno, da opravičuje tudi prerez jajčnih dovodnikov.«

Moti se pa, kdor misli, da je sterilizacija edino sredstvo, ki je sposobno preroditi človeštvo na duhu in telesu. Sterilizacija, naj si bo izvedena še tako temeljito, bo pljusek v vodo, če se ne prerodi tudi evgeniško zdravi del ljudstva. Kaj pomaga odstraniti bolni del narodnega telesa, kaj pomaga napraviti manjvredne ljudi neplodne, če se zdravi in nadarjeni branijo otrok, če se nadarjeni vdajajo narkotičnim strupom in spolnim ekscesom.

Sterilizacija bo dosegla svoj uspeh le tedaj, če bo šla roko v roki z etičnim preporodom naroda!

O prekočasnem delu.

Dr. Stojan Bajič.

(Konec.)

§ 5. Odplata prekočasnega dela.

Višina prejemkov se ravna, če ni prisilno urejena v kolektivni pogodbi, po službeni pogodbi, torej po dogovoru med sd. in sj. Če takega dogovora ni in tudi morda poslovni red o tem ničesar ne določa (§ 340 t. 2 o. z.), se šteje, da je prekočasno služba odplatna in da gre sj. primerna plača (§ 221 o. z., § 1153 o. d. z.). Ker je pa odplata za prekočasno delo urejena kot povišek na osnovno plačo, je treba za ugotovitev tega poviška najprej določiti plačo za eno uro dela kot odplatno osnovo za odmero (o časovni osnovi zgoraj § 4).

⁷⁵ Schmidt 60.